

Lublin, dnia 20 września 2023 r.

dr hab. Joanna Studzińska, prof. ALK
Katedra Prawa Cywilnego
Kierownik Zakładu Postępowania Cywilnego
Akademia Leona Koźmińskiego

RECENZJA

ROZPRAWY DOKTORSKIEJ MGR JOANNY MARLENY LIPIŃSKIEJ PT. „POSTĘPOWANIE W SPRAWACH DOTYCZĄCYCH WYKONYWANIA KONTAKTÓW Z DZIECKIEM”

I.

Temat rozprawy przygotowanej przez Doktorantkę jest niewątpliwie, mimo wprowadzenia odrębnego postępowania w sprawach o wykonywanie kontaktów z dzieckiem i wykształcenia się praktyki w świetle orzecznictwa aktualny i ma wymiar zarówno praktyczny, jak i teoretyczny ze względu na fakt, że wykonywanie kontaktów z dzieckiem wciąż pozostaje istotną sferą życia, zaś niemożność ich wykonywania rodzi konieczność korzystania z właściwej procedury. Jak słusznie podkreśla Autorka, prawo do wykonywania kontaktów z dzieckiem należy do najważniejszych i najtrudniejszych zagadnień prawa związanego z dziećmi. Celem właściwego zabezpieczenia tej sfery życia istnieje konieczność zapewnienia instrumentu prawnego w celu poprawy skuteczności wykonywania kontaktów z dzieckiem. Jak zwraca uwagę Doktorantka, uzasadnieniem dla wyboru tematu była konieczność wszechstronnego przeanalizowania procedury dotyczącej wykonywania kontaktów z dzieckiem. Mimo, że zasadniczo postępowanie w sprawie wykonywania kontaktów z dzieckiem ugruntowane jest w postępowaniu cywilnym od 2011 r., wiele wątpliwości z tego zakresu powodowało konieczność wypowiedzi Sądu Najwyższego, o czym świadczą chociażby najnowsze uchwały odnośnie do właściwego środka zaskarżenia na postanowienie o wykonywaniu kontaktów z dzieckiem czy charakteru zażalenia. Niewątpliwie dodatkowym uzasadnieniem wyboru tematu jest fakt, że nie ma także żadnego kompleksowego opracowania z zakresu wykonywania kontaktów z dzieckiem, tematyka ta jest jedynie przedmiotem opracowań artykułowych lub częścią opracowań dotyczących albo prawa rodzinnego albo

postępowania nieprocesowego. Z tych względów podjęcie przez Doktorantkę analizy tytułowego zagadnienia zasługuje na aprobatę.

II.

Praca składa się ze wstępu, dziewięciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii oraz orzecznictwa.

Autorka nie precyzuje stanu prawnego dysertacji nie przedstawiając daty granicznej dokonywanej analizy prawnej, jednak rozważania prawne odnosi do aktualnych rozwiązań, m.in. przypis 123 w rozdziale IX dotyczy ustawy z 9 marca 2023 r., która weszła w życie 1 lipca 2023 r. oraz uwzględnia w rozważaniach najnowszą literaturę, także z 2023 roku.

Doktorantka opierając się na polskim stanie prawnym powołuje szeroko aktualne poglądy i orzecznictwo dotyczące postępowania w sprawie kontaktów z dzieckiem. Oceniając charakter tego postępowania, Autorka przedstawia od s. 95 także uwagi prawno-porównawcze, co znacznie podnosi walor pracy i przedstawia niemieckie, włoskie, hiszpańskie i francuskie rozwiązania i modele stosowane w analogicznych sytuacjach.

Jak wskazuje na s. 11, zasadniczym celem pracy jest wszechstronne rozważenie procedury dotyczącej wykonywania kontaktów z dzieckiem obowiązującej w polskim systemie prawnym od 2011 r.. Autorka w tym celu dokonuje analizy zarówno materialnoprawnych, jak i procesowych aspektów. Nie formułuje jednoznacznie tezy, w zakończeniu na s. 370 wskazuje na brak wystarczającej skuteczności postępowania i potrzebę wprowadzenia kary aresztu. Ocena postępowania pozostawia pewien niedosyt co do charakteru postępowania, zasadności jego utrzymania w obecnym kształcie bądź zaproponowania odmiennych rozwiązań. Nie precyzuje także wykorzystanych metod badawczych chociaż niewątpliwie korzysta z metod formalno-dogmatycznej, teoretyczno-prawnej czy analitycznej.

Doktorantka wykorzystała bogatą wyczerpującą bazę źródłową dotyczącą postępowania w sprawie wykonywania kontaktów z dzieckiem, w której znalazły się nie tylko opracowania dotyczące aktualnego stanu prawnego, ale też starsze publikacje np. M. Waligórski, Polskie prawo procesowe cywilne. Funkcja i struktura procesu, Warszawa 1947. Niewątpliwie ogromnym atutem pracy jest bardzo szeroka kwerenda naukowa i wykorzystanie wszystkich dostępnych orzeczeń, w tym najnowszych uchwał Sądu Najwyższego z 13 kwietnia 2022 r., III CZP 76/22 czy uchwały Sądu Najwyższego z 25 lutego 2021 r. III CZP 17/20 i literatury z zakresu postępowania o wykonywanie kontaktów z dzieckiem oraz postępowania

cywilnego w tym Systemu prawa procesowego cywilnego, Systemu prawa prywatnego i najnowszych opracowań komentarzowych zarówno do kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, jak i postępowania cywilnego. Można oczywiście wskazać publikacje, które mogą zostać wykorzystane na etapie publikacji, np. Z. Jancewicz, T. Sokołowski, Wykonywanie władzy rodzicielskiej przez rodziców pozostających poza granicami RP, w: Prawnorodzinne i społeczne konsekwencje migracji zarobkowej. Wybrane zagadnienia (red. S.L. Stadniczeńko, M. Gołowkin-Hudała, A. Wilk), Opole 2009 czy M. Strus- Wołos, Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 31 maja 2022 r., III CZP 28/22 Gdy dziecko pozywa rodzica o ochronę dóbr osobistych w postaci więzi rodzinnych, Głos Prawa. Przegląd Prawniczy Allerhanda 2022, t. 5, nr 1 (9), poz. 7, s. 93 i n.

Natomiast należy na etapie publikacji uporządkować bibliografię, ze względu na fakt, że znajdują się tu zarówno publikacje naukowe, jak i np. druki sejmowe, oraz netografia. Wyodrębnione jest jedynie orzecznictwo. Dla porządku należałoby podzielić bibliografię na ważniejszą literaturę, akty prawne, inne źródła.

Wskazując na konstrukcję pracy Autorka zasadnie i proporcjonalnie układa omawiane zagadnienia począwszy od zagadnień materialnoprawnych poprzez zagadnienia prawnoporównawcze, postępowanie o uregulowanie kontaktów z dzieckiem aż po rzetelne omówienie procedury wykonywania kontaktów z dzieckiem w rozdziałach od czwartego do dziewiątego.

Pożądaną praktyką dla przejrzystości wyводу i celu podjęcia danego zagadnienia jest dokonywanie podsumowań z konkluzją przedstawionych rozważań na temat omawianego w danym rozdziale zagadnienia i wobec braku jednoznacznej tezy brakuje odniesienia się Doktorantki do najważniejszych ocen i wniosków z każdego rozdziału. Zdecydowanie ułatwiałyby to odbiór pracy i pozwoliło kompleksowo zwrócić uwagę na najistotniejsze poruszone w rozdziale problemy. Tym bardziej, że jak wcześniej wskazano, zakończenie także pozostawia niedosyt.

III.

Jak wcześniej zaznaczono, przejrzysty układ pracy powoduje omówienie zagadnień w logicznym ciągu rozumowym.

Rozdział pierwszy ma charakter wprowadzający i Autorka odnosi się do zagadnień materialnoprawnych dotyczących kontaktów z dzieckiem. W uwagach wprowadzających

wskazuje na krótki rys historyczny i wprowadzenie do kodeksu rodzinnego i opiekuńczego pojęcia kontakty w miejsce osobistej styczności. Dokonując analizy Doktorantka rozpoczyna od wskazania zakresu podmiotowego kontaktów z dzieckiem akcentując podmioty uprawnione i obowiązane do kontaktów z dzieckiem. Autorka zasadnie odnosi się do regulacji zawartych w art. 113 - 113⁶ kodeksu rodzinnego i opiekuńczego i precyzuje pojęcie dziecka na s. 21 i n. słusznie odnosząc się do uchwały z 17 maja 2018 r., III CZP 11/18, w której Sąd Najwyższy przyjął, że pojęcie „dziecko”, zarówno w regulacjach krajowych, jak i w aktach prawa międzynarodowego, w tym w Konwencji ONZ o prawach dziecka z dnia 20 listopada 1989 roku, odnosi się do osoby w wieku poniżej 18 lat. Na etapie publikacji warto poszerzyć te rozważania o rozważania zawarte w Encyklopedii dzieciństwa http://encyklopediadziecinstwa.pl/index.php/Dziecko_w_prawie_cywilnym. Doktorantka czyni szerokie uwagi odnośnie pojęcia rodziców odnosząc się na s. 30 do macierzyństwa genetycznego i przysposobienia. Cenna jest analiza dotycząca rodzeństwa z powołaniem się na dane statystyczne i dziadków na s. 39 tym bardziej, że kodeks rodzinny i opiekuńczy wprost nie odnosi się do kontaktów dziadków z wnukami wskazując na konieczność realizacji dobra dziecka. Co istotne nie pomija także innych podmiotów, jeżeli sprawowały przez dłuższy czas pieczę nad dzieckiem.

Autorka w dalszej części omawia formy kontaktów z dzieckiem podkreślając na s. 56 otwarty katalog i odnosząc się do tego na s. 63 oraz reguły ustalania kontaktów z dzieckiem w sytuacji gdy dziecko przebywa u jednego z rodziców, ale także gdy dziecko nie przebywa u żadnego z rodziców. Szerzej dokonuje analizy bezpośredniego porozumiewania się na s. 58 i dokonuje samodzielnej oceny w odniesieniu do wyrażanych poglądów. Wskazuje także na wzrost znaczenia porozumiewania się na odległość i najlepszą formę kontaktu przez Skype.

Doktorantka prawidłowo odnosi się także do zagadnień dotyczących ograniczenia kontaktów z dzieckiem wskazując na zagrożenie dobra dziecka. Podkreśla zagadnienie sporne dotyczące czasu orzeczenia ograniczenia kontaktów i na s.68 wskazuje na różnorodność sytuacji oraz możliwość zmiany takiego orzeczenia. Dokonuje także analizy różnych form ograniczenia kontaktu z dzieckiem wskazując na różne formy uregulowane w art. 113² § 2 k.r.o.. Szeroko odnosi się także do zakazu utrzymywania kontaktów z dzieckiem i innych form orzekania w tym przedmiocie.

W rozdziale drugim Autorka zawiera uwagi prawnoporównawcze wskazując na wybrane systemy prawne, tj. regulacje niemieckie, hiszpańskie, włoskie i francuskie. Przede wszystkim na żadnym etapie pracy Doktorantka nie wyjaśnia skąd akurat omówione zostały te

systemy prawne i jakie mają znaczenie dla postępowania o wykonywanie kontaktów z dzieckiem. Tym bardziej, że we wstępie zwróciła uwagę na znaczenie francuskiej instytucji „*astreinte*” jako pewnej formy przymuszenia i oparcia rozwiązań przyjętych w Polsce właśnie na podobieństwo tych regulacji. Rozdział ten ma charakter sprawozdawczy i niewątpliwie wartością dodaną byłaby próba oceny tych systemów prawnych z punktu widzenia skuteczności przyjętych rozwiązań i ich powiązania, podobieństwa czy odmienności z systemem prawa polskiego w tym przedmiocie, nie zaś jedynie z punktu widzenia ich skuteczności jak np. na s. 97.

Rozdział trzeci poświęcony jest postępowaniu o uregulowanie kontaktów z dzieckiem, co jest etapem niezbędnym dla późniejszego wykonywania kontaktów z dzieckiem. Autorka zasadnie wskazała najistotniejsze cechy postępowania podkreślając znaczenie wysłuchania rodziców w odniesieniu do uchwały Sądu Najwyższego z 23 maja 2012 r., III CZP 21/12, a także wysłuchania dziecka. Prawidłowo wskazuje na charakter postępowania i charakter postanowienia w tym przedmiocie. Ciekawe rozważania prowadzi a s. 125 w przedmiocie kumulacji roszczenia o ustalenie kontaktów z dzieckiem z roszczeniem dotyczącym władzy rodzicielskiej opowiadając się za dopuszczalnością takiej kumulacji. Porusza także zagadnienia wiążące się z kumulacją postępowania o uregulowanie kontaktów z dzieckiem z roszczeniami w sprawach małżeńskich wskazując na s. 130 na obligatoryjny charakter takiej kumulacji, co wiąże się z zasadą wyłączności postępowania rozwodowego wskazaną na s. 133. Autorka szeroko powołuje się w tym zakresie na orzecznictwo sądów i dokonuje oceny poszczególnych sytuacji, co jest dużą wartością pracy.

W dalszej części Autorka odnosi się do kumulacji roszczeń o kontakty z dzieckiem z roszczeniami ze stosunków między rodzicami a dziećmi opowiadając się za brakiem dopuszczalności takiej kumulacji ze względu na odmienny tryb postępowania w tym przedmiocie. Wskazuje także na znaczenie ugody zawartej przed sądem lub mediatorem w przedmiocie uregulowania kontaktów z dzieckiem podkreślając dopuszczalność zawarcia ugody w takich sprawach i dążenie do ugodowego zakończenia sporu.

Jak zostało wskazane, rozdziały od czwartego do dziewiątego dotyczą już *stricte* postępowania o wykonywanie kontaktów z dzieckiem. Rozdział czwarty dotyczy sądu w sprawach o wykonywanie kontaktów z dzieckiem. Doktorantka zasadnie czyni uwagi dotyczące jurysdykcji krajowej dokonując analizy łączników miejsca zamieszkania, miejsca zwykłego pobytu i obywatelstwa w tych sprawach i wskazując na dopuszczalność przyjęcia rozpoznawania spraw łącznie z uregulowaniem kontaktów z dzieckiem. Wskazuje także na

skutki braku jurysdykcji krajowej. Szeroko dokonuje także analizy w przedmiocie właściwości sądu odnosząc się m.in. na s. 183 do wyjątku od zasady właściwości miejscowej. Aktualne są uwagi dotyczące właściwości delegacyjnej na s. 190 i n. odnoszące się do regulacji dodanej ustawą nowelizującą kodeks postępowania cywilnego z 2019 r. tj. art. 44¹ kodeksu postępowania cywilnego. Autorka wskazuje także na badanie właściwości sądu i skutki jego niewłaściwości.

Istotne znaczenie ma rozdział piąty odnoszący się do uczestników postępowania w sprawach o wykonywanie kontaktów z dzieckiem. Ze względu na rodzaj postępowania Doktorantka w pierwszej kolejności zasadnie wskazuje na atrybuty uczestnika postępowania odnosząc się szerzej na s. 199 do ograniczonej zdolności procesowej. Prawidłowo odnosi się także do legitymacji uczestnika tego postępowania wskazując na powiązanie z legitymacją w sprawach o uregulowanie kontaktów z dzieckiem. Analizuje również na s. 207 legitymację podmiotów szczególnych jak Rzecznik Praw Dziecka czy prokurator.

Rozdział szósty poświęcony jest wszczęciu postępowania o wykonywanie kontaktów z dzieckiem i elementom wniosku o wszczęcie takiego postępowania. Autorka szeroko omawia na s. 217 i n. poszczególne elementy pisma procesowego jakim jest wniosek o wszczęcie postępowania. Zasadnie odnosi się także na s. 227 do wykonalności orzeczeń państw Unii Europejskiej w zakresie wykonywania kontaktów z dzieckiem. Dokonuje samodzielnej oceny poszczególnych elementów zarówno wniosku o zagrożenie jak i o nakazanie zapłaty sumy pieniężnej za naruszenie obowiązków wynikających z kontaktów z dzieckiem. Warto byłoby na etapie publikacyjnym odnieść się także do odpowiedzi na wniosek i jej znaczenia, tym bardziej, że w ostatnich nowelizacjach ustawodawca zawarł zmiany w tym przedmiocie, zaś stanowisko uczestnika postępowania może mieć istotne znaczenie dla toku postępowania.

W rozdziale siódmym Doktorantka omawia przebieg postępowania w sprawach dotyczących wykonywania kontaktów z dzieckiem. Wskazując na przebieg postępowania zabrakło stanowiska Autorki odnośnie do przydatności postępowania przygotowawczego, bądź na etapie uregulowania kontaktów z dzieckiem bądź zagrożenia nakazaniem zapłaty określonej sumy. Natomiast istotne znaczenie mają uwagi na s. 252 dotyczące wysłuchania uczestników postępowania i dziecka odnosząc się szerzej do wyroku Trybunału Konstytucyjnego SK 3/20 oraz orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Wskazuje także zasadnie na uchwałę Sądu Najwyższego z 31 maja 2022 r., III CZP 28/22, w której odniesiono się do problemu wytoczenia przez rodzica w imieniu małoletniego dziecka powództwa o ochronę dóbr osobistych przeciwko drugiemu z rodziców, tj. nakazanie matce zaniechania naruszania dóbr

osobistych córki, polegającego na zrywaniu więzi rodzinnej dziecka z ojcem przez uniemożliwienie i utrudnianie ich kontaktów. Autorka omawia także dowody mające znaczenie w postępowaniu w sprawach dotyczących wykonywania kontaktów z dziećmi. Co istotne powołuje bogate orzecznictwo, a uwagi odnosi do aktualnego stanu prawnego i np. na s. 274 przy dowodzie z zeznań świadków odnosi się do konieczności oznaczenia faktów. Wskazuje na s. 279 na znaczenie dowodów z innych dokumentów z zapisem obrazu czy dźwięku.

Rozdział ósmy dotyczy rozstrzygnięć w sprawach dotyczących wykonywania kontaktów z dzieckiem. Autorka dokonuje analizy zarówno odnośnie do orzeczenia w przedmiocie zagrożenia nakazaniem zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej, jak i etapu wykonawczego. Zasadnie ocenia na s. 295, że sąd w sentencji postanowienia o zagrożeniu nakazaniem zapłaty najczęściej nie precyzuje obowiązków i w sposób ogólny zagraża nakazaniem. Czyni szerokie uwagi w tym przedmiocie, co jest atutem pracy. Wskazuje także na przesłanki oddalenia wniosku. Odnosi się także do postanowienia o nakazaniu zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej. Jednocześnie przedstawia także na s. 312 możliwą treść sentencji. Ciekawe uwagi dotyczą zagadnienia wiążącego się z postanowieniem o zwrocie wydatków poniesionych w związku z przygotowaniem kontaktów z dzieckiem przywołując przykłady wydatków i orzecznictwo sądów powszechnych. Znaczenie praktyczne z punktu widzenia chociażby powoływanych orzeczeń mają rozważania dotyczące umorzenia postępowania o wykonywania kontaktów z dzieckiem z analizą możliwych skutków takiego działania.

Istotne znaczenie praktyczne ma rozdział dziewiąty dotyczący środków zaskarżenia w postępowaniu o wykonywanie kontaktów z dzieckiem. Wiąże się to z licznymi wątpliwościami będącymi przedmiotem wypowiedzi Sądu Najwyższego co do właściwego środka zaskarżenia (uchwała III CZP 25/13), czy sądu właściwego do rozpoznania zażalenia ze względu na wprowadzenie do systemu środków zaskarżenia zażalenia poziomego i brak stosownych regulacji w postępowaniu nieprocesowym, co skutkowało wątpliwościami przedstawionymi Sądowi Najwyższemu. Powołuje najnowsze uchwały Sądu Najwyższego, jak tą z 25 lutego 2021 r., III CZP 17/20, co czyni uwagi aktualnymi. Z tych względów na aprobatę zasługuje rzetelna analiza w tym przedmiocie z wykorzystaniem aktualnego, bogatego orzecznictwa, a także polemika z poglądem dotyczącym zażalenia na postanowienie o wykonywaniu kontaktów z dzieckiem i wyrażenie własnego zdania. Autorka dokonuje także analizy nadzwyczajnych środków zaskarżenia wskazując m.in. na s. 368 na niedopuszczalność w jej opinii skargi o wznowienie postępowania.

Wnioski umieszczone w zakończeniu pracy stanowią syntetyczne aczkolwiek dość skąpe całościowe podsumowanie dokonywanych przez Doktorantkę analiz ze zwróceniem uwagi na mankamenty skuteczności postępowania o wykonywanie kontaktów z dzieckiem. Autorka wskazuje na brak skuteczności postępowania i konieczność wprowadzenia innych środków poza karą finansową, jak np. kary aresztu. Z drugiej strony wskazuje na konieczność elastycznego stosowania sankcji i dostosowania do potrzeb społeczeństwa, przy konkluzji o lekceważeniu tych regulacji przez obywateli. Niewątpliwie warto poszerzyć te uwagi poprzez odniesienie się do poszczególnych etapów postępowania, ich zalet i mankamentów.

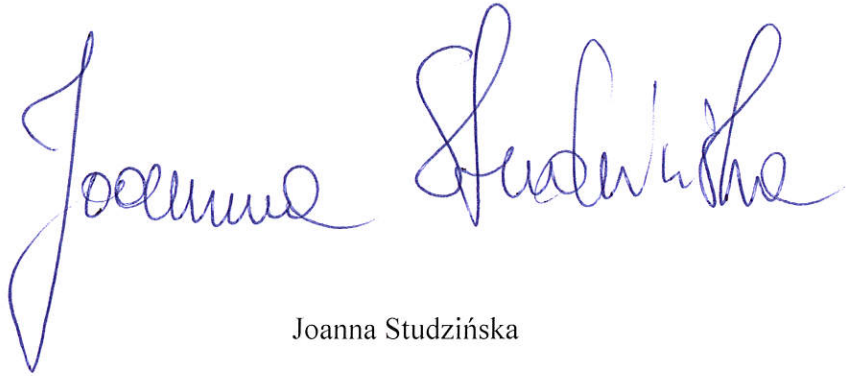
IV.

Podsumowując, rozprawa doktorska mgr Joanny Marleny Lipińskiej została przygotowana na dobrym poziomie merytorycznym. Sam temat jest istotnym opracowaniem tematu, także z punktu widzenia praktycznego uczestników postępowania o wykonywanie kontaktów z dzieckiem, tym bardziej, że poza analizą systemową wiele poruszonych wątków wiążących się z przebiegiem postępowania, skutkami postanowień czy ich zaskarżalnością rodzi wciąż wątpliwości w doktrynie i praktyce sądowej na co wskazują wciąż przedstawiane Sądomi Najwyższemu zagadnienia prawne.

Jak zostało wskazane, istotnym walorem pracy jest odniesienie się do wielu problemów praktycznych nie rozstrzygniętych w doktrynie i ich analiza na gruncie aktualnego orzecznictwa.

Autorka prezentuje co do zasady prawidłowy warsztat badawczy wskazujący na umiejętność analizy. Praca jest napisana przejrzystym i przystępnym dla czytelnika językiem. Drobne uchybienia językowe (np. s. 9 – szerzej, nie zaś szczerzej, s. 97- Niemczach), terminologiczne czy redakcyjne, np. na s. 24 spacja na pół strony, czy w rozdziale pierwszym pkt 4, który posiada dwa tytuły?, tj. na s. 56 są formy kontaktów zaś na s. 65 ograniczenie kontaktów z dzieckiem, nie umniejszają pozytywnej oceny strony redakcyjnej i językowej przygotowanej rozprawy doktorskiej. Niewątpliwie także przyjęcie numeracji przypisów odrębnie dla każdego rozdziału utrudnia odnoszenie się do literatury. Zdania formułowane przez Doktorantkę są proste i przejrzyste, nie budzą wątpliwości co do znaczenia i treści, zaś wywód logiczny i pozostający konsekwencją przyjętej konstrukcji pracy. Doktorantka przedstawiając poglądy doktryny lub orzeczenia dokonuje ich samodzielnej oceny i formułuje konkluzje odpowiadające przedstawionym argumentom.

W konsekwencji należy uznać, że przygotowana przez mgr Joannę Marlenę Lipińską rozprawa może stanowić podstawę nadania stopnia naukowego doktora nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne, bowiem spełnia warunki określone w art. 187 w zw. z 186 ust. 1 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.).

A handwritten signature in blue ink, reading "Joanna Studzińska". The signature is written in a cursive style with a large initial 'J'.

Joanna Studzińska